

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSÁNAK HIVATALA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

NAIH nyilvántartási szám: 40689

**Az alapvető jogok biztosa és a Magyarországon élő nemzetiségek
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes**

KÖZÖS JELENTÉSE

**a tankötelezettség teljesítésének akadályozásáról és a magántanulói jogviszony
engedélyezéséről
az AJB-525/2018, az AJB-537/2018 és az AJB-540/2018. számú. számú ügyekben**

Előadó:

dr. Szokács-Szabó Barbara

Érintett szervek:

Tiszaeszlári Általános Iskola

Nyíregyházi Tankerületi Központ

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Tiszavasvári Járási Hivatala

Kornisné Liptay Elza Szociális és Gyermekjóléti Központ

Az eljárás megindítása

A panaszos szülők beadvánnyal fordultak az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalához, mert 2016 februárjában négy kiskorú gyermeküket szeretnék volna beíratni a Tiszaeszlári Általános Iskolába (a továbbiakban: Iskola), a tanulói jogviszonyuk létesítésével és a későbbi iskolába járásukkal összefüggésben azonban gondok merültek fel. A rendelkezésünkre álló információk szerint 2016. február 18. és május 9. között nem volt biztosítva a gyermekek iskolába járása, és 2016. május 19-től pedig a gyermekeknek 2016 szeptemberéig magántanulóként kellett folytatniuk a tanulmányaikat. A panaszos szülők attól féltek, hogy az iskoláztatással kapcsolatban felmerült nehézségek és a lakhatási problémáik miatt kiemelhetik a családból a gyermekeiket. A beadványozók szerint az iskolában és a településen tapasztalt ellenséges hozzáállás összefüggésben állhatott a roma származásukkal is.

A panasszal kapcsolatban felmerült az egyenlő bánásmód és a jogállamiságból levezethető jogbiztonság követelményének érvényesülésével, valamint az emberi méltósághoz való joggal, a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával, és az oktatáshoz való joggal összefüggő visszasság gyanúja. Mindezekre tekintettel az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) 18. § (1) bekezdése és 20. § (1) bekezdése alapján – figyelemmel az Ajbt. 41. § (5) bekezdésére és az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2012. (01. 02.) számú utasítás 1. melléklet 29. § (4) bekezdésére is – vizsgálatot indítottunk.

Eljárásunk során az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontjára figyelemmel az érintett hatóságoktól tájékoztatást kértünk, – az egymásnak ellentmondó adatok és az információk tisztázása, valamint az időközben bekövetkezett változások figyelemmel kísérése érdekében – szükség szerint több alkalommal is. A család szociális és lakhatási helyzetével összefüggésben megkerestük Tiszaeszlár Község polgármesterét, a gyermekek iskoláztatásának kérdésében pedig a Tiszaeszlári Általános Iskola megbízott intézményvezetőjéhez, a Kornisné Liptay Elza Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjéhez (a továbbiakban: Szociális és Gyermekjóléti Központ), valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Tiszavasvári Járási Hivatalának vezetőjéhez (a továbbiakban: Tiszavasvári Járási Hivatal) fordultunk.

Emellett az Ajbt. 21. § (1) bekezdés b) pontja alapján saját hatáskörében eljárva vizsgálat lefolytatására kértük fel a Nyíregyházi Tankerületi Központ igazgatóját a gyermekek tanulói jogviszonyával és iskolába járásával kapcsolatban foganatosított intézkedések tekintetében.

Az érintett alkotmányos jogok és elvek

- A jogállamiság elve és az abból fakadó jogbiztonság követelménye: „*Magyarország független, demokratikus jogállam.*” (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés)
- Az emberi méltósághoz való jog: „*Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.*” (Alaptörvény II. cikk);
- Az oktatáshoz való jog: „*Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország e jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei szerint mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.*” (Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés)
- Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség elve: „*A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai, vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.*” (Alaptörvény XV. cikk (1) és (2) bekezdés)
- A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés)

Az alkalmazott jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) (Alaptörvény)
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.)
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.)
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (EMMI rendelet)
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (Gyvt.)
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.)
- gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyszr.)
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet)
- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (Egyezmény)
- az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebkvtv.)
- nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény

A megállapított tényállás

I. A beadványok tartalmának ismertetése

A panaszos szülők 2016-ban fordultak először az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalához, problémáikkal összefüggésben azonban később is megkeresték a hivatalt.

Beadványaikban megírták, hogy 2015 februárjában öt gyermekükkel el kellett hagyniuk tiszzaeszlári otthonukat, mert a helyi szervekkel konfliktusaik alakultak ki, és attól féltek, hogy emiatt kiemelik gyermekeiket a családból. Átköltöztek Beszterecre, majd az ottani lakásbérleti szerződésük lejártát követően 2016 februárjában visszaköltöztek Tiszzaeszlárra, ahol azzal kellett szembesülniük, hogy az általuk korábban lakott házat lebontották, ezért kénytelenek voltak a rokonaikhoz költözni. Amikor 2016 februárjában be akarták íratni négy iskolaköteles korú gyermeküket a helyi általános iskolába, súlyos akadályokba ütköztek, az édesanya megfogalmazása szerint „nem engedték” a gyerekeket iskolába járni.

Időközben – a szülők megkeresése és a sajtóban megjelent hírek nyomán – 2016 év végén a Hátrányos Helyzetű Családok Országos Egyesületének (a továbbiakban: Egyesület) elnöke is hozzánk fordult az ügyben. Az elnök a beadványában kiegészítette és pontosította a szülők panaszát. E szerint a négy gyermeket 2016 februárja és májusa között nem sikerült beíratni az Iskolába, 2016 májusától pedig csak magántanulóként folytathatták a tanulmányaikat. A panaszosok tehát azért fordultak az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalához, mert a családjukkal szemben kialakult ellenséges légkör miatt hosszabb időn keresztül nem tudták gyermekeiknek biztosítani az iskolába járás lehetőségét, a sikeres beíratás után pedig a gyermekek – a szülők szándéka ellenére – magántanulói státuszba kerültek.

A panaszosok véleménye szerint az iskola eljárása, elutasító hozzáállása összefüggésben állhatott a roma származásukkal is.

II. A család szociális és lakhatási helyzetével, valamint a gyermekek veszélyeztetettségével összefüggésben érkezett hatósági válaszok összefoglalása

Tekintettel arra, hogy a panaszosok beadványai alapján kevés pontos információ állt rendelkezésünkre a család Tiszaeszláron kialakult élethelyzetéről és a lakhatási körülményeiről, fontosnak tartottuk a vizsgálat keretében megismerni a **települési önkormányzat által tett intézkedéseket és a község polgármesterének** álláspontját a panaszban jelzett nehézségekkel összefüggésben.

A polgármester tájékoztatása szerint a gyermekekkel kapcsolatban már a 2014/2015-ös tanévben is felmerültek magatartási és beilleszkedési nehézségek az iskolában, melyekkel szemben mind a szülők, mind a pedagógusok „tehetetlennek bizonyultak”. Ezért 2015 februárjában Tiszaeszlár Község Önkormányzata megkereséssel élt a gyámhatóság felé, melyben kérte a gyermekek ideiglenes hatályú elhelyezését a folyamatos iskolai nehézségek miatt. Miután azonban a család Beszterecre költözött, megszűnt a Tiszavasvári Járási Hivatal illetékessége, így a védelemben vételi eljárás 2015. július 10-én lezárult, a gyermekek kiemelésére nem került sor. Utóbb a gyámhatóság arról értesült, hogy a kiskorúakat besztereci tartózkodásuk alatt még 2015-ben a Kemecei Járási Hivatal védelemben vette.

A polgármester tájékoztatása szerint a család által szíveségi lakáshasználóként használt és 2015 februárjában elhagyott, magántulajdonban lévő tiszaezlári ingatlant a tulajdonos felajánlotta az önkormányzatnak megvételre. Az adásvételi szerződés aláírása után az ingatlan bejárása során megállapították, hogy a ház állapota életveszélyes, ezért az önkormányzat annak lebontása mellett döntött. A panaszos szülők 5 kiskorú gyermekükkel később visszaköltöztek Tiszaeszlárra, a nagyszülők fogadták be őket, a korábbi iskolai beilleszkedési nehézségeik azonban továbbra is fennálltak.

A települési önkormányzat mellett a család szociális helyzetével, illetve a gyermekjóléti támogatásokkal és a gyermekvédelmi intézkedésekkel kapcsolatban tájékoztatást kértünk a **Szociális és Gyermekjóléti Központ** vezetőjétől.

Az intézményvezető első, 2017. szeptember 27-én kelt válaszlevelében kifejtette, hogy a panaszosok gyermekeinek iskoláztatási ügye először 2016-ban került a Szociális és Gyermekjóléti Központ látókörébe, miután a Tiszavasvári Járási Hivatal 2016. március 04-én – miután a család visszaköltözött Beszterecről Tiszaeszlárra – megkereste őket a védelemben vétel felülvizsgálata kapcsán. A felülvizsgálati eljárás eredményeként a gyámhatóság szükségesnek tartotta a védelemben vétel hatályban tartását, mert a szülők – az intézményvezető fogalmazása szerint – önhibájukon kívül nem tudták gyermekeiket beíratni a helyi általános iskolába.

Az esetmenedzser 2016. március 07-én látogatta meg először a családot, az édesanya ekkor elmondta, hogy nem szeretnének véglegesen a településen maradni, de egyelőre a lakhatásuk más településen nem megoldható.

A vizsgálat során fontosnak tartottuk megismerni – kiemelt figyelemmel arra, hogy a gyermekek védelemben vétel alatt álltak – az illetékes gyámhatóság szakmai álláspontját és az ügyben tett intézkedéseiket, ezért tájékoztatást kértünk a **Tiszavasvári Járási Hivaltól is**.

Miután a család 2016 februárjában visszaköltözött Tiszaeszlárra, a Tiszavasvári Járási Hivatal 2016. március 03-án hivatalból megindította a védelemben vétel felülvizsgálata iránti eljárást, tekintettel arra, hogy a Kemecei Járási Hivatal illetékessége megszűnt az ügyben. Ahogy arra fentebb is utaltunk, a védelemben vételt a gyámhatóság fenntartotta, azzal az indokkal, hogy a család gyakori költözései miatt nem sikerült megvalósítani a gondozási-nevelési tervben vállalt feladatokat, kiemelve, hogy a visszaköltözés után nem tudták beíratni az iskolaköteles gyermekeiket a helyi nevelési-oktatási intézménybe.

Erre tekintettel a gyámhatóság kötelezte a szülőket, hogy fordítsanak fokozott figyelmet a gyermekek tankötelezettségének teljesítésére és ennek érdekében működjenek együtt a köznevelési intézményekkel, valamint magatartási szabályként a gyermekek számára is előírták – többek között – , hogy tankötelezettségüknek maradéktalanul tegyenek eleget.

III.A gyermekek tankötelezettségének teljesítésével kapcsolatos problémakör

A vizsgálat keretében tájékoztatást kértünk az **Iskola** megbízott intézményvezetőjétől a család négy gyermekének iskolalátogatási problémáival összefüggésben. Az iskolavezető személyében időközben változás következett be, a jelenlegi megbízott intézményvezető a kérdéses 2015/2016-os tanévben intézményvezető helyettesként dolgozott az Iskolában, így az eseményekről az akkori tapasztalatai, a korábbi intézményvezetővel folytatott megbeszélései, valamint a rendelkezésére álló dokumentumok alapján informált bennünket.

A megbízott intézményvezető első, 2017. január 17-én kelt válaszelevele szerint a család öt kiskorú gyermekéből négy fiút – akkor 8, 11, 13 és 15 évesek – érintett az iskolalátogatással kapcsolatos probléma. A gyermekek az életkoruknak megfelelő tanévben, tiszaezlári lakosként kezdték meg az általános iskolai tanulmányaikat az Iskolában, a beilleszkedési és magatartási problémáik azonban a kezdetektől fennálltak. Számos panasz érkezett a viselkedésük miatt a tanulórsaiktól és a többi szülőtől, pedagógustól is, ezek kezelésébe a szülők nem mindig voltak bevonhatóak. Az intézményvezető véleménye szerint e problémák vezethettek oda, hogy a család körül feszültség alakult ki a településen és a gyermekek a családsegítő szolgálat és a gyámhatóság látókörébe kerültek, majd végül ezek a nehézségek indokolhatták a család Beszterecre költözését is.

2016 februárjában az Iskola vezetése hallomásból értesült róla, hogy a család visszaköltözött Tiszaeszlárra. Az akkori intézményvezető arra kérte a helyettesét és az iskolatitkárt, hogy a tudta nélkül ne történjen intézkedés, ha a szülők személyesen felkeresik az intézményt. 2016. február 17-én a szülők bent jártak az Iskolában és szerettek volna beszélni az intézményvezetővel a gyermekek iskolai beiratásáról. Az igazgató azonban nem tartózkodott az intézményben, ezért másnap a szülők ismét felkeresték őt, ekkor az édesanya kitöltötte a négy fiú iskolai felvételére irányuló kérelmeket. Ezt követően az édesanya többször beszélt az igazgatóval és a besztereci általános iskola is sürgette a gyermekek tanulói jogviszonyának rendezését. Ennek érdekében a besztereci iskola megküldte a tiszaezlári iskolának a gyermekekre vonatkozó „Értesítés iskolaváltozásról” nevű nyomtatványokat, valamint kérték az „Értesítés beiratkozásról” nevű nyomtatványok továbbítását. Az intézményvezető kiemelte, hogy a négy fiú közül az egyik gyermekre vonatkozó iskolaváltoztatásról szóló dokumentumot nem találta az intézmény iratai között, és nincs tudomása arról, hogy az milyen formában került megküldésre az Iskola számára.

Az „Értesítés beiratkozásról” című nyomtatványokat – szintén csak három gyermekre vonatkozóan – az Iskola 2016. március 01-jén küldte meg a besztereci általános iskolának, e szerint a fiúk 2016. március 1-jével beiratkoztak az Iskolába. Ennek ellenére a válaszlevélhez mellékelte „Tanköteles tanulók iskolai nyilvántartására szolgáló dokumentum” elnevezésű tanügyi nyomtatvány szerint a négy gyermek csak 2016. május 09-én lett felvéve az Iskolába, ezt a tényt az intézményvezető a válaszlevelében külön is megerősítette.

A tájékoztatás szerint 2016. február 18. és 2016. május 09. között a négy tanköteles gyermek „otthon tartózkodott”. A két időpont között történt eseményekről az intézményvezető úgy informált bennünket, hogy az akkori igazgató „rendkívül zaklatott lelkiállapotban” volt és „nagy nyomás alatt állt” a panaszosok gyermekeinek felvétele miatt, több beszélgetés során utalt rá, hogy nem veheti fel őket az Iskolába, mert fél a következményektől. A helyzet megoldása érdekében több környékbeli általános iskolával is felvette a kapcsolatot a gyermekek átvétele érdekében, de nemleges válaszokat kapott.

A panaszosok gyermekeinek nevelés-oktatásban való részvételével összefüggésben történt események és intézkedések megismerése érdekében 2016. december 19-én kelt megkeresésünkben vizsgálat lefolytatására kértük fel az Iskolát fenntartó **Nyíregyházi Tankerületi Központ** vezetőjét.

A Tankerületi Központ igazgatója válaszában megírta, hogy a vizsgálata lefolytatásában együttműködött az Iskola megbízott intézményvezetőjével.

A gyermekek iskolai beíratásának körülményeivel és a felvétel körül kialakult nehézségekkel összefüggésben feltett kérdéseinkre válaszként a Tankerületi Központ igazgatója az Iskola intézményvezetője által írott levelet mellékelte, melynek tartalma jelentős részben megegyezett az intézményvezető első megkeresésünkre adott, 2017. január 17-én kelt és a fentiekben részletezett információkkal.

A tankerületi központ igazgatójának válaszából kiderült, hogy 2016. július 21-től látja el a Nyíregyházi Tankerület és a Tiszavasvári Tankerület, illetve a 2017. január 1-jétől ezeket jogutódként felváltó Nyíregyházi Tankerületi Központ vezetését. Ezen időszak alatt – 2016. július 21. és 27. között – szerzett tudomást a panaszosok gyermekeinek iskoláztatási nehézségeiről, miután az Egyesület elnöke elektronikus levélben több alkalommal is tájékoztatást kért az ügygel összefüggésben. A jelzés nyomán az igazgató felhívta az akkori intézményvezetőt, hogy tájékoztassa az eset körülményeiről, továbbá a Nyíregyházi és a Tiszavasvári Tankerületekben dolgozó kollégáktól is szerzett be információkat.

Erre vonatkozóan a tankerületi központ igazgatója mellékelte válaszához az Egyesület elnökével, valamint az akkori iskolaigazgatóval folytatott elektronikus levelezésének másolatát a panaszosok gyermekeinek ügyében. A levelezés alapján a tankerületi igazgató csak arról érdeklődött az intézményvezetőtől, hogy 2016 júliusában – a levelezés idején – tanulói jogviszonyban álltak-e a gyermekek, a 2016 februárjában történt beíratkozási nehézségekre nem kérdezett rá. Az Iskola – a Tankerület vezetőjének kérésére – az Egyesületnek 2017. július 27-én azt válaszolta, hogy az Egyesület megkereső levele „a tanulók iskolai beíratásával kapcsolatban értelmetlen”.

A tankerületi vizsgálat során nem merült fel adat arra vonatkozóan, hogy a szülők panasszal éltek volna a fenntartó felé a gyermekek tanulói jogviszonyának létesítése miatt.

A 2016. február 18. és 2016. május 09. között eltelt időszakra vonatkozóan a **Szociális és Gyermekjóléti Központ** vezetője – összhangban az Iskola jelenlegi igazgatójának információival – úgy nyilatkozott, hogy a négy iskolaköteles korú gyermek otthon tartózkodott a szülőkkel. A tájékoztató levelük szerint az édesanya a Szociális és Gyermekjóléti Központ esetmenedzserét a 2016. március 7-i látogatása során tájékoztatta arról, hogy a gyermekeit már korábban próbálta beíratni az Iskolába, de nem vették fel őket. A Szociális-és Gyermekjóléti Központ ezért felvette a kapcsolatot az Iskola akkori igazgatójával, aki úgy nyilatkozott, hogy „egyelőre nem áll módjában felvenni a gyermekeket”. A Szociális és Gyermekjóléti Központ intézményvezetőjének tájékoztatása szerint a szülők ezt követően nem keresték fel őt a gyermekek tankötelezettségének teljesítése miatt. Ugyanakkor az esetmenedzser érdeklődött az ügyben tett intézkedésekről a családtól, valamint a tiszalöki általános iskola igazgatójával is felvette a kapcsolatot a négy fiú felvétele ügyében, ott azonban – az iskola illetékessége hiányában – nemleges választ kapott.

A kialakult helyzetre tekintettel 2016. május 18-án írásban is tájékoztatást kért a Szociális és Gyermekjóléti Központ az Iskola igazgatójától, hogy a négy gyermek beíratkozott-e, illetve járnak-e rendszeresen iskolába. 2016. május 20-án az akkori intézményvezető azt a választ adta, hogy a gyerekek tanulói jogviszonyban állnak az Iskolával és magántanulóként fejezik be az évet.

A **Tiszavasvári Járási Hivatal** vezetőjének tájékoztatása szerint a 2016. május 06-án megtartott védelembé vételi tárgyaláson az édesanya elmondta a gyámhatóság munkatársainak, hogy a környezet összes iskolájában próbálkoztak, de a négy tanköteles korú fiukat nem vették fel sehová. A hivatalvezető tájékoztatása szerint – összhangban az Iskola igazgatójának, a tankerületi igazgatónak és a család-és gyermekjóléti központ vezetőjének álláspontjával – a gyermekek így 2016. február 18. és 2016. május 09. között otthon tartózkodtak, arról, hogy ebben az időszakban volt-e tanulói jogviszonyuk, a gyámhatóságnak nincs információja.

IV. A gyermekek tanulói jogviszonyának magántanulói jogviszonnyá nyilvánítása

A gyermekek magántanulóvá nyilvánításának pontos eljárásáról is tájékoztatást kértünk az **Iskola** megbízott intézményvezetőjétől.

A megbízott intézményvezető válaszevele szerint az édesanya 2016. május 17-én kérelmezte mind a négy fiúra vonatkozóan a magántanulói jogviszony létesítését a tanév hátralévő részére, az intézményvezető pedig 2016. május 24-én meghozott határozataiban engedélyezte, hogy a gyermekek 2016. május 19. napjától magántanulóként teljesítsék tankötelezettségüket. A megbízott intézményvezető megküldte az édesanya által aláírt kérelmeket a gyerekek magántanulói jogviszonyának létesítéséről.

Tájékoztatást kértünk arról is, hogy a jelenlegi intézményvezető tudomása szerint mi volt a gyermekjóléti szolgálat és a gyámhatóság véleménye a négy fiú magántanulói státuszba helyezéséről az igazgató döntését megelőzően.

A válaszlevél szerint a határozatok meghozatala előtt az akkori intézményvezető kikérte a Szociális-és Gyermekjóléti Központ vezetőjének véleményét, aki támogatta a döntést, ugyanakkor a Tiszavasvári Járási Hivatal előzetes véleményének kikéréséről a jelenlegi intézményvezető nem rendelkezett információval, és erre utaló dokumentumokat sem talált.

Az intézményvezető tudomása szerint a szülők írásbeli panasszal nem éltek a határozatokkal szemben. A 2015/2016-os tanév végén mind a négy gyermek eredményes osztályozó vizsgát tett, a magántanulói jogviszonyuk pedig automatikusan megszűnt, miután a szülők nem kérvényeztek annak meghosszabbítását.

A **Nyíregyházi Tankerületi Központ** igazgatója a magántanulóvá nyilvánítás témakörében az Iskola megbízott intézményvezetőjének fentiekben ismertetett válaszát, valamint az Egyesület elnökével 2016. július 27-28-án folytatott elektronikus levelezését mellékelte. A Tankerületi Központ vezetője szerint a magántanulói jogviszony létesítésével kapcsolatban sem merült fel olyan adat, információ a vizsgálata során, amely azt igazolná, hogy a szülők ezzel összefüggésben panasszal éltek a fenntartó felé. Az akkori iskolaigazgatóval folytatott elektronikus levelezésekben sem található olyan információ, amely a magántanulói jogviszony keletkezésének körülményeivel foglalkozott volna. Ugyanakkor, a válaszhoz mellékelte levelezésből kiderül, hogy az Egyesület elnöke kifejezetten jelezte a tankerületi igazgató felé, hogy a szülők nem értenek egyet a gyermekek magántanulóságával és több alkalommal személyesen is felkeresték az ügyben az Iskola igazgatóját, tiltakozva az ellen, hogy a fiúk magántanulóként fejezzék be a tanévet.

A magántanulóvá nyilvánítás ügyében megkerestük a **Szociális és Gyermekjóléti Központot**, tekintettel arra, hogy az Nkt. 45. § (6) bekezdése értelmében az iskola igazgatója a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleményének kikérése után dönt arról, hogy a tanuló a tankötelezettségének magántanulóként tehesse eleget. Megkeresésünkben tájékoztatást kértünk az intézményvezetőtől, hogy mi volt a gyermekjóléti szolgálat véleménye a négy fiú magántanulói státuszba helyezéséről. Az intézményvezető kiemelte, hogy a Szociális-és Gyermekjóléti Központ csak különösen indokolt esetben, a gyermek érdekeit szem előtt tartva és fejlődését elősegítve szokta javasolni a magántanulóságot. A panaszügyre vonatkozóan kifejtette, hogy a négy fiú magántanulóvá nyilvánítása tűnt a legcélravezetőbb megoldásnak a tanulmányaik folytatására, tekintettel arra, hogy az iskola igazgatójára a településen a család körül kialakult negatív hangulat „erős nyomást gyakorolt”.

Fontos kiemelni, hogy az intézményvezető tájékoztatása szerint az Iskola már – ahogy az a határozatok szövegében szerepel – 2016. május 19-ével magántanulóvá nyilvánította a gyermekeket, az erről szóló határozatokat meg is kapták. Ugyanakkor a Szociális-és Gyermekjóléti Központhoz csak 2016. május 23-án érkezett megkeresés a magántanulóság véleményezése érdekében, így álláspontja szerint – ellentétben az Iskola intézményvezetőjének tájékoztatásával – előzetes véleménykérésre az ügyben nem került sor.

Hasonló volt az álláspontja a **Tiszavasvári Járási Hivatal** vezetőjének is. Az Nkt. korábban idézett rendelkezése szerint az iskola igazgatója a gyámhatóság véleményének kikérése után dönt arról, hogy a tanuló magántanulóként folytathatja a tanulmányait.

A járási hivatalvezető kiemelte, hogy az Iskola korábbi igazgatója nem élt megkereséssel a Tiszavasvári Járási Hivatal felé mielőtt meghozta volna a határozatokat a panaszosok gyermekeinek magántanulói státuszáról, valamint a meghozott határozatokat sem küldte meg számukra, ezért a gyámhatóság nem tudott élni a véleményezési jogával a kérdésben.

V. A gyermekek jelenlegi helyzete

Az **Iskola** megbízott intézményvezetőjének a tájékoztatása szerint a gyermekek a 2016/2017-es tanév szeptemberétől nappali tagozatosként vettek részt a nevelés-oktatásban, miután a szülők erre a félévre már nem kérvényezték a magántanulói jogviszonyukat és így az a 2015/2016-os tanév második félévének végén automatikusan megszűnt.

A gyermekek a 2016/2017-es tanévben rendszeresen jártak iskolába, hiányzásuk minimális volt, igazolatlan hiányzásuk pedig a válaszlevél keltéig nem volt, ugyanakkor a beilleszkedési és magatartási nehézségeik továbbra is fennálltak. Ha a gyermekekkel kapcsolatban probléma merült fel, az Iskola minden esetben telefonon értesítette a szülőket, akik a 2016/2017-es tanévben jobban együttműködtek azok megoldásában.

Vizsgálatunk lezárása előtt második alkalommal is megkerestük az intézményvezetőt 2017. október 26-án, hogy tájékozódjunk az időközben bekövetkezett esetleges változásokról és arról, hogy a család gyermekei jelenleg milyen formában vesznek részt az iskolai nevelés-oktatásban.

Az intézményvezető 2017. november 14-én kelt levelében megírta, hogy a 2017/2018-as tanévben a család 5 gyermeke közül 3 áll nappali tagozatosként tanulói jogviszonyban az Iskolával.

A két legidősebb gyermek – akiket érintett a 2015/2016-os tanévben az iskolalátogatási probléma – már elbállagott és szakképző iskolában folytatja a tanulmányait, a legkisebb gyermek pedig ebben a tanévben kezdte el az általános iskolát, a beiratkozásával összefüggésben nem merült fel probléma. Kiemelte, hogy a korábbi nehézségek a gyermekek agresszív, szélsőséges magatartása miatt továbbra is fennállnak a tanuló társaikkal és a pedagógusokkal szemben. Az Iskola e tanévben is telefonon értesíti a szülőket minden felmerülő nehézségről, ilyenkor a szülők a lehető legrövidebb időn belül személyesen felkeresik az intézményt egyeztetés céljából.

Annak érdekében, hogy teljes képet kapjunk a panaszos család élethelyzetében, kiemelten a gyermekek nevelés-oktatásával összefüggésben bekövetkezett változásokról és megtett intézkedésekről, 2017. október 26-án újra tájékoztatást kértünk a **Szociális és Gyermejkölési Központ** vezetőjétől. A válaszlevélben az intézményvezető megerősítette az Iskola igazgatója által is megírt információkat, melyek szerint a család öt gyermeke közül a 2017/2018-as tanévben három jár a helyi általános iskolába, nappali tagozatos tanulóként. A szülők elmondása alapján a családsegítő havi egy alkalomnál ritkábban látogatja őket és az Iskolával sem tartja a kapcsolatot, mert ebben a tanévben a gyermekek magatartása miatt nem érkezett jelzés a nevelési-oktatási intézményből.

A **Nyíregyházi Tankerületi Központ** igazgatója válaszlevelében a jelenlegi helyzettel összefüggésben hangsúlyozta, hogy az Iskola megbízott intézményvezetője és vezetői köre – a rendelkezésére álló információk szerint – törekszik arra, hogy törvényesen, a jogszabályi kereteket betartva végezze nevelési- oktatási feladatait, különös figyelemmel a panaszügyben érintett és sérelmet szenvedett gyermekekre.

A **Tiszavasvári Járási Hivatal** tájékoztatása szerint a gyermekek védelembe vételének felülvizsgálatára 2017. november 30-án eljárás indult, amely a vizsgálatunk lezárásakor még folyamatban volt, ugyanakkor a hivatalvezető hangsúlyozta levelében, hogy a 2017/2018-as tanévben eddig nem érkezett jelzés az Iskola részéről a gyermekek magatartási problémái miatt.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának és biztoshelyetteseinek feladat- és hatáskörét, valamint az ezek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv, helyi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat, kötelező tagság alapján működő köztestület, a Magyar Honvédség, rendvédelmi szerv, közigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv e jogkörében, nyomozó hatóság vagy az ügyészség nyomozást végző szerve, közjegyző, törvényszéki végrehajtó, önálló bírósági végrehajtó vagy közszolgáltatást végző szerv (a továbbiakban együtt: **hatóság**) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: **visszásság**), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja értelmében közszolgáltatást végző szervnek minősül függetlenül attól, *hogy milyen szervezeti formában működik az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv.*

Az Nkt. 1. § (2) bekezdése értelmében a köznevelés közszolgálat, amely a felnövekvő nemzedékek érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, és amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. Az Nkt. 2. § (1) bekezdése kimondja, hogy az Alaptörvényben foglalt ingyenes és kötelező alapfokú, ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatáshoz való jog biztosítása a magyar állam közszolgálati feladata.

Az előzőek alapján megállapítható, hogy az **oktatási intézmények**, az iskolák, illetve az ezek döntéseivel szemben benyújtott kérelmek elbírálására hatáskörrel rendelkező **tankerületi központok** állami közfeladat ellátásban vesznek részt, ezért az Ajbt. alapján közszolgáltatást végző szervnek minősülnek, melyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága egyértelműen kiterjed.

A Gyvt. 16. § (1) bekezdése szerint a gyermekek védelmét biztosító hatósági feladat- és hatásköröket a helyi önkormányzat képviselő-testülete, illetve a gyámhatóság gyakorolja. A Gyszt. 1. § (1) bekezdése szerint a gyámhatóság feladat- és hatáskörét a települési önkormányzat jegyzője, a fővárosi és megyei kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró járási (fővárosi kerületi) hivatala, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal gyakorolja. Mindezek alapján az ügyben érintett **gyámhatóságra** az ombudsman vizsgálati hatásköre szintén kiterjed.

Az ombudsmani gyakorlat a közszolgáltatást végző szervek fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátások biztosításával összefüggő közfeladatokat ellátó intézményeket. A Szocvtv. 56. §-a rögzíti, hogy a szociálisan rászorultak részére személyes gondoskodást az állam, valamint az önkormányzatok biztosítják, a Gyvt. 94. § (2) bekezdése szerint pedig a gyermekjóléti szolgáltatás biztosítása a települési önkormányzat feladata. Ebből következőleg a szociális alapszolgáltatás körében a családsegítést végző **családsegítő- és gyermekjóléti szolgálat** intézménye közszolgáltatási feladatokat lát el, így erre a biztos és biztoshelyettes vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – szintén kiterjed.

Az Ajbt. 28. § (1) bekezdése szerint a lefolytatott vizsgálatról jelentés készül. Az Ajbt. 3. § (2) bekezdésének d) pontja szerint az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és közreműködik az alapvető jogok biztosának vizsgálatában. Az Ajbt. 41. § (5) azt is rögzíti, hogy az alapvető jogok biztos a kiadmányozási jogot a Szervezeti és Működési Szabályzatban a helyettesekre átruházhatja. Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2012. (01. 02.) számú utasítás 1. melléklet 29. § (5) bekezdése szerint a biztos és biztoshelyettes együttesen kiadmányozhatják azokat a jelentéseket, amelyeknek nemzetiségi vonatkozásai vannak.

Mindezek alapján az alapvető jogok biztosa és a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese a jelentést közösen készítette el.

II. Az alkotmányos alapjogok és alapelvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa, biztoshelyettesei egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során alapjogi érveket sorakoztatnak fel, autonóm, objektív és neutrális módon járnak el. Ugyanakkor következetesen, zsinórmértékként támaszkodnak az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos korábbi elvi megállapításaira is, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazzák az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi tesztek.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”. Ugyanakkor a testület a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának lételapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Jogbiztonsághoz fűződő jog

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság korábbi töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság.

Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára [Vö.: 9/1992.(I.30.) AB határozat].

A jogbiztonság követelménye azonban nemcsak az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is, vagyis ezen alapelvek a szabályozás szintjén és a jogalkalmazó szervek mindennapi gyakorlatában is érvényesülnie kell.

Az emberi méltósághoz való jog

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.

A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni.

Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, ésszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, nem választhatók külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybírósági gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat.

Az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük [Vö.:64/1991.(XII.17.) AB határozat].

A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga

A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti.

A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot.

E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Az Alkotmánybíróság a 3142/2013. (VII. 16.) AB határozatában – a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatot hivatkozva és megerősítve – rámutatott az Alaptörvény XVI. cikk tartalmával összefüggésben, hogy az alkotmányos intézményvédelem, az ifjúság létbiztonságának a biztosítása, érdekeinek a védelme, a gyermekek testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséről való gondoskodás a legkülönbözőbb állami kötelezettség-teljesítésekben nyilvánul meg.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra kötelez. Az Egyezmény 28. cikk 2. pontja rögzíti, hogy az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermekeknek, mint emberi lénynek a méltóságával összeegyeztethetően és az egyezménynek megfelelően alkalmazzák.

Az emberi méltósághoz való jog érvényesülését törvényi szintű szabályok az egyes jogágak (köznevelés, gyermekvédelem) további részletes rendelkezésekkel biztosítják.

Az oktatáshoz való jog

Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.

Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető alapfokú oktatással biztosítja.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja. Hangsúlyozza, hogy a mindenkorai törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

Az alaptörvényi követelmények keretén belül, indokolt esetben a törvényhozót megilleti az oktatási intézményrendszer módosításának, átalakításának joga. A megtett lépésekért éppúgy, mint a szükséges intézkedések elmaradásáért a felelősség a mindenkorai kormányzatot terheli.

Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség elve

Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

Az Alkotmánybíróság szerint a megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként – egyenlő méltóságú személyként – kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. Bár az Alaptörvény szövegszerűen az alapvető jogok tekintetében tiltja a hátrányos megkülönböztetést, a töretlen alkotmánybírói gyakorlat alapján a tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre [Vö.:9/1990. (IV.25.) AB határozat].

III. Az ügy érdeme tekintetében

1. A gyermekek általános iskolai beíratásának és a tankötelezettségük teljesítésének akadályai

1.1. Az iskolai eljárás hiányosságai

A panaszos gyermekeinek – a Tiszaeszlárra történő 2016. évi februári visszaköltözésüket követően – az általános iskolában újabb, a tankötelezettségük teljesítését is akadályozó nehézségekkel kellett szembenézniük.

Az Nkt. 45. § (1)-(3) bekezdései értelmében Magyarországon – a törvényben meghatározottak szerint – minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni, tankötelezettségét teljesíteni. A gyermek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, legkésőbb az azt követő évben tankötelessé válik. A tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a tizenhatodik életévét betölti.

Mindezekkel, valamint az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdéseivel összhangban a 45. § (3) bekezdés a) pontja jogként is megfogalmazza a gyermek részére a nevelés-oktatásban való részvételt: a gyermeknek, tanulónak joga, hogy képességeinek, érdeklődésének, adottságainak megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön.

A megkeresett szervek egybehangzó tájékoztatása szerint a panaszügyben érintett **négy gyermek a 2015/2016-os tanév februárjában** – a beíratásuk kezdeményezésekor – 8, 11, 13 és 15 évesek voltak, ez alapján **egyértelmű, hogy tanköteles korúak voltak.**

Az Nkt. 50. § (6) bekezdése tartalmazza a kötelező felvételt biztosító iskola fogalmát, eszerint **az általános iskola köteles felvenni, átvenni azt a tanköteles tanulót, aki életvitelszerűen az általános iskola körzetében lakik.** Az EMMI rendelet 22. § (6) bekezdése szerint e tekintetben életvitelszerű ott lakásnak minősül, ha a tanulónak a kötelező felvételt biztosító iskola körzetében van a lakóhelye, ennek hiányában a tartózkodási helye.

A rendelkezésünkre bocsátott dokumentumokból, információkból az állapítható meg, hogy a család 2016 februárjában visszaköltözött Tiszaeszlárra, ahol – a korábbi otthonuk lebontása miatt – a nagyszülőknél éltek.

Ezek alapján megállapítható, hogy a Tiszaeszlári Általános Iskola, mint **a település egyetlen általános iskolája a négy gyermek vonatkozásában kötelező felvételt biztosító iskolának tekinthető.** A Tiszaeszlári Általános Iskola igazgatójának tehát nem volt mérlegelési lehetősége a négy tanköteles gyermek átvételét illetően, ez nem indokolhatta a beíratkozási kérelmük elbírálásának halogatását.

Az Nkt. 50. § -a rendelkezik a gyermek tanulói jogviszonyának keletkezéséről. Ennek értelmében a tanuló – beleértve a magántanulót is – az iskolával tanulói jogviszonyban áll. A tanulói jogviszony felvétel vagy átvétel alapján keletkezik, amelyről az iskola igazgató dönt a jelentkezést követően. A tanulói jogviszony a beíratás napján jön létre, a tanuló ettől az időponttól kezdve gyakorolhatja a tanulói jogviszonyon alapuló jogait. Tekintettel arra, hogy a négy gyermek korábban Beszterecen járt általános iskolába, esetükben a jogszabály fogalomhasználata szerint átvételről volt szó.

Az édesanya 2016. február 18-án töltötte ki a négy fia beíratására vonatkozó kérelmet, a gyermekek jogszabályban előírt jelentkezése tehát időben megtörtént. A szülők azonban ezt követően semmiféle információt, tájékoztatást nem kaptak az átvételi kérelmek elbírálásáról.

A szülők – döntés és tájékoztatás hiányában – többször is felkeresték az akkori igazgatót annak érdekében, hogy a gyerekek mielőbb megkezdhessék a tanulmányaikat a tiszzaeszlári iskolában.

A jelenlegi intézményvezető rendelkezésünkre bocsátotta az „Értesítés iskolaváltozásról” és az „Értesítés beíratkozásról” nevű nyomtatványokat, melyeket a tiszzaeszlári és a besztereci általános iskola küldött meg egymásnak. A levelezésekből kitűnik, hogy a szülőkhöz hasonlóan a besztereci köznevelési intézmény is sürgette a gyermekek tankötelezettségének biztosítását, a tanulói jogviszonyuk mielőbbi rendezését.

A megküldött iratanyagban egyébként a négy gyermek közül csak három fiúra vonatkozóan található meg a jelzett dokumentumok, a negyedik gyermek iskolaváltoztatásáról szóló iratokat a megbízott intézményvezető nem találta meg az Iskola dokumentumai között, és megfelelő információval sem rendelkezett arról, hogy mi történhetett ezekkel az iratokkal.

A három „Értesítés iskolaváltozásról” nevű dokumentumon a kiállítója nem tüntette fel a dátumot, azokon annyi szerepel csak, hogy a gyermek „a mai napon” eltávozott a besztereci általános iskolából, így **az sem állapítható meg egyértelműen, hogy mikor szűnt meg a négy fiú tanulói jogviszonya** Beszterecen.

A tiszzaeszlári iskola vezetője által kiállított **„Értesítés beíratkozásról” nevű dokumentumok szerint a gyermekek 2016. március 01-jén iratkoztak be az Iskolába.** Ezzel ellentétben az Iskola jelenlegi intézményvezetője válaszában azt a tájékoztatást adta – összhangban valamennyi megkeresett szerv információjával –, hogy **a négy tanköteles korú gyermek iskolai átvételére ténylegesen csak 2016. május 09-én került sor.** Ennek alátámasztására az intézményvezető megküldte leveléhez „A tanköteles tanulók iskolai

nyilvántartására szolgáló tanügyi nyomtatvány”-t (a továbbiakban: tanulói nyilvántartás), amelyen a négy fiú tanulói jogviszonya kezdő dátumaként 2016. május 09. szerepel.

Az Nkt. 53. § (2) bekezdés a) pontja szerint megszűnik a tanulói jogviszony, ha a tanulót másik iskola átvette, az átvétel napján. Jelen esetben a rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok és hatósági válaszok alapján ellentmondásos, hogy a négy gyermek átvételére a tiszaezslári iskolába pontosan mikor került sor, az ezt igazoló dokumentumokon ugyanis – a fentebb kifejtettek szerint – eltérő és egymásnak ellentmondó dátumok szerepeltek.

A hivatalos iratokból az sem állapítható meg egyértelműen, hogy a gyermekeknek pontosan mennyi ideig nem volt egyetlen általános iskolában sem tanulói jogviszonya. Ugyanakkor a jelenlegi intézményvezető és a vizsgálat során szintén megkeresett Szociális-és Gyermekjóléti Központ, valamint a Tiszavasvári Járási Hivatal egybehangzó tájékoztatása szerint a gyermekek tényleges iskolai felvételére – összhangban a tanulói nyilvántartással – 2016. május 09-én került sor.

2016. február 18. (az iskolai jelentkezés napja) **és 2016. május 09.** (a tanulói nyilvántartás szerinti jogviszony kezdet) **között a hatósági tájékoztatások szerint a négy gyermek „otthon tartózkodott” és ebben az időszakban tanulói jogviszonnyal sem rendelkeztek.**

Az Nkt. 37. § (1) bekezdése szerint a nevelési-oktatási intézmény a gyermekkel, a tanulóval kapcsolatos döntéseit – jogszabályban meghatározott esetben és formában – írásban közli a tanulóval, a szülővel. Ezt kiegészítve az EMMI rendelet 23. § (3) bekezdése szerint az iskola igazgatója a felvételi eljárásban az átvételről tanulói jogviszonyt létesítő vagy a kérelmet elutasító döntést hoz. A kérelemnek helyt adó döntést az iskola igazgatója írásban közli a tanulóval, kiskorú tanuló esetén a szülővel, továbbá a döntésről értesíti az előző iskola igazgatóját. Az iskola igazgatója az átvétel megtagadásáról határozat formájában dönt. A rendelet 85. § (4) bekezdése szerint a nevelési-oktatási intézmény által kiadmányozott iratokat úgy kell kézbesíteni, hogy annak megtörténte, továbbá az irat átvételének napja megállapítható legyen.

Mindezek alapján a tiszaezslári iskola igazgatójának jogszabályi kötelezettsége lett volna, hogy a négy gyermek átvételi kérelmét elbírálja és a döntését – miután kiskorú gyermekekről volt szó – írásban, ellenőrizhető módon közölje az érintett szülőkkal. A jogszabály szövege a kérelemnek helyt adó döntés esetén a szülő tájékoztatásán felül megkívánja a gyermek korábbi iskolájának értesítését is, ez utóbbi dokumentum tehát nem helyettesíti a döntéshozatalt és annak közlését a szülőkkal.

További probléma, hogy – ahogy az AJB-49/2018. számú ombudsmani jelentésben részletesen kifejtettük – az Nkt. és az EMMI rendelet nem tartalmaz a kiskorú tanulóra vonatkozó, szülők által benyújtott kérelmek elbírálásának általános határidejére vonatkozó szabályt. Ez a jogszabályi hiányosság lehetőséget teremt a szülő kérelmekkel kapcsolatos iskolai döntések elhúzóására, végső esetben akár – ahogy a panaszos szülők gyermekeinek ügyében is – a döntés meghozatalának elmulasztására is.

A rendelkezésünkre álló dokumentumok és információk alapján megállapítható, hogy a Tiszaezslári Általános Iskolát 2015/2016-os tanévben vezető iskolaigazgató annak ellenére, hogy az Iskola a panaszosok gyermekei vonatkozásában kötelező felvételt biztosító iskolának minősült, elmulasztott ésszerű határidőben döntést hozni és a döntését írásban közölni a szülőkkal a négy iskolaköteles korú gyermek átvétele tárgyában. Ezen felül az iskolaváltozásról szóló dokumentumok keltezésének hiánya és a tanulói jogviszony kezdetére vonatkozó ellentmondó iskolai nyilvántartások következtében pontosan az sem állapítható meg, hogy mikor szűnt meg a gyermekek korábbi általános iskolával fennálló tanulói jogviszonya és milyen időtartamban nem volt lehetőségük részt venni iskolai nevelés-oktatásban. Az azonban vitathatatlan tény, hogy a négy gyermek nevelése-oktatása a szülők szándéka ellenére, önhibájukon kívül több hónapra keresztül nem volt biztosítva egyetlen közoktatási intézményben sem. A gyermekek tehát ténylegesen nem kezdhették meg a tanulmányaikat az Iskolában és nem gyakorolhatták a tanulói jogviszonyukból eredő jogaikat, annak következtében, hogy az intézményvezető nem hozott ésszerű határidőben belül egyértelmű, írásbeli döntést az átvételükről. A gyermekek tanulói jogviszonya a szülők összes erőfeszítése ellenére hosszú ideig tisztázatlan maradt, a megkeresett

szervek egyöntetűen azt nyilatkozták, hogy a négy gyermek 2016. február 18. és 2016. május 09. között „otthon tartózkodott” és csak május 10-től kezdhették meg tanulmányaikat az Iskolában.

A vizsgálatunk során nem sikerült pontosan kiderítenünk, hogy mi akadályozta az iskolaigazgatót a gyermekek felvételére vonatkozó döntése meghozatalában, és hogy miért nem biztosította 2016 februárjától a gyermekek iskolába járását. A jelenlegi intézményvezető tájékoztatása szerint az akkori iskolaigazgató „nagy nyomás alatt állt”, vélhetően a család körül kialakult feszültség miatt halogatta a gyermekek felvételét. Megoldási lehetőségként, az akkori igazgató felvette a kapcsolatot a környékbeli települések általános iskoláival is, de egyik intézménybe sem vették át a tanulókat, tehát ilyen formában sem tudta biztosítani a gyermekek nevelés-oktatásban való részvételét.

Ezzel kapcsolatban jeleznünk kell, hogy a rendelkezésünkre álló dokumentumok és információk szerint a szülők kifejezett panasszal nem fordultak az Iskola fenntartója felé az átvételi kérelmek elbírálásának hiánya miatt. Ugyanakkor a Nyíregyházi Tankerületi Központ vezetője előtt az Egyesület megkeresése következtében már 2016 júliusában ismertté vált, hogy a négy gyermek tanulói jogviszonyának létesítésével kapcsolatban problémák merültek fel az Iskolában. Fontos lett volna tehát, ha a fenntartó részleteiben is feltárja, illetve figyelemmel kíséri a négy gyermek tanulói jogviszonyának rendezésével összefüggésben tudomására jutott problémák hátterét és okát, ezzel is segítve az Iskola jogszabályoknak megfelelő működését.

Mindezek alapján megállapítjuk, hogy az akkori intézményvezető – a panaszosok négy gyermekének általános iskolai átvételére vonatkozó – eljárása, a gyermekek nevelés-oktatásban való részvételét biztosító döntés időbeli meghozatalának, továbbá az írásba foglalásának elmulasztása az oktatáshoz fűződő joggal, valamint gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszasságok megvalósulását eredményezte.

1.2. A gyermekvédelmi szervek eljárásának hiányosságai

A vizsgálat során az iskoláztatási problémákkal, a gyermekek tanulói jogviszonyának létesítésével kapcsolatban a Szociális és Gyermekjóléti Központ, valamint a Tiszavasvári Járási Hivatal – kiemelten a 2016. február 18. és 2016. május 09. közötti időszakra vonatkozó – intézkedéseit is áttekintettük, és az ügy hátteréről a Tiszaeszlári Község polgármesterétől is próbáltunk információt szerezni.

A **polgármester** tájékoztatása szerint a 2014/2015. tanévben tapasztalt iskolai magatartási problémák miatt a települési önkormányzat javaslatot tett – a Tiszavasvári Járási Hivatallal egyetértésben – a kiskorú gyermekek családból való kiemelésére. Erre azért nem került sor, mert a család Beszterecre költözött. Ezt követően a helyi önkormányzat megvásárolta a család által korábban szíveségi lakáshasználóként használt tiszzaeszlári ingatlant, majd annak lebontása mellett döntött. A 2016 februárjában a Tiszaeszlárra visszaköltöző család kénytelen volt a nagyszülőkhöz költözni, a településen ugyanis senki sem akart bérbe adni számukra ingatlant. A panaszos szülők beadványaikban utaltak a lakhatásukkal kapcsolatos nehézségekre, de elsődlegesen csak azért, mert szerették volna megmagyarázni és alátámasztani, miért kényszerültek 5 kiskorú gyermekükkel a gyakori költözésekre, valamint ezzel összefüggésben az iskolaváltásokra.

A **Szociális és Gyermekjóléti Központ** vezetőjének tájékoztatása azt erősítette meg, hogy a gyermekek a kérdéses három hónapban (2016 februárjától májusig) nem járhattak iskolába, a nagyszülői házban „otthon tartózkodtak” a szüleikkel. Az édesanya 2016. március 07-én, a Szociális és Gyermekjóléti Központban tett – a visszaköltözésük utáni első – látogatása során mondta el a család esetenedzserének, hogy négy tanköteles gyermekét februárban nem sikerült beíratnia az Iskolába.

A Szociális és Gyermekjóléti Központ ezt követően felvette a kapcsolatot az intézmény akkori igazgatójával, aki úgy nyilatkozott, hogy „egyelőre nem áll módjában” átvenni a gyermekeket. Az esetenedzser is próbálta az igazgatóhoz hasonlóan a környékbeli általános iskolákkal felvenni a kapcsolatot a gyermekek iskoláztatásának biztosítása miatt, de – illetékesség hiányában – elutasító válaszokat kapott.

A kialakult helyzet megoldásaként a Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetője megpróbálta a családot más településen található anyaotthonban, illetve családok átmeneti otthonában elhelyezni, azt remélve, hogy így az adott település általános iskolája átveszi a gyermekeket. A Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetője írásban a családdal történt kapcsolatfelvételt követően két hónappal később, 2016. május 18-án kért tájékoztatást az Iskola akkori igazgatójától az iskolába járással, a kiskorú gyermekek tiszzaeszlári iskolába történő átvételével kapcsolatos problémákról. Az iskolaigazgató 2016. május 20-án kelt tájékoztatása szerint a gyermekek ebben az időpontban már tanulói jogviszonyban álltak az Iskolával, és magántanulóként teljesítették a tankötelezettségüket a tanév végéig.

A Gyvt. meghatározásában a veszélyeztetettség olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében a gyermekjóléti szolgáltatás feladata – egyebek mellett – a veszélyeztetettséget észlelő és jelző rendszer működtetése.

Az NM. rendelet 16. §-a szerint a kialakult veszélyeztetettség megszüntetésére irányuló családgondozás körében a családgondozó a személyes segítő kapcsolat keretében támogatja a gyermeket az őt veszélyeztető körülmények elhárításában, személyisége kedvező irányú fejlődésében. A szakember segíti a szülőket a gyermek gondozásában, ellátásának megszervezésében, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozásában. A családgondozó kezdeményezi és a gyermeknek nyújtott gyermekjóléti ellátásokkal összehangolja a szülők és más hozzátartozók részére a szociális alapszolgáltatások, különösen a családsegítés keretében nyújtott személyes gondoskodást.

Mindezekkel összhangban a Gyermekjogi Egyezmény egyik meghatározó alapelve a gyermek „mindenek felett álló” (legfőbb) érdekét figyelembe vevő eljárás. Az Egyezményben részes államok egyik kötelezettsége azon elv elismertetése, mi szerint a felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre hárul. A részes államoknak segítséget kell nyújtaniuk a gyermek szüleinek a gyermek nevelésével kapcsolatban reájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodniuk kell a gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.

A vizsgálatunk során megkeresett **Tiszavasvári Járási Hivatal** vezetője is megerősítette azt a tényt, hogy a gyermekek 2016. február 18. és 2016. május 09. között otthon tartózkodtak. A gyámhatóságnak nem volt információja arról, hogy ebben a három hónapban a gyermekek rendelkeztek-e tanulói jogviszonnyal. A Járási Hivatal vezetőjének tájékoztatása szerint a 2016. május 06-án megtartott védelembe vételi tárgyaláson az édesanya elmondta a gyámhatóság munkatársainak, hogy a gyermekeit február óta nem tudja iskolába járatni, mert a környék egyetlen iskolájába sem vették át őket.

Tulajdonképpen a 2016-os felülvizsgálata idején a Tiszavasvári Járási Hivatal – a Szociális- és Gyermekjóléti Központtal együttműködve – a gyermekek védelembe vételének fenntartását elsődlegesen azért tartotta szükségesnek, mert a szülők nem tudták a gyermekeik iskoláztatását biztosítani. A gyámhatóság a rendelkezésünkre bocsátott gondozási-nevelési tervben kötelezte a szülőket, hogy fordítsanak fokozott figyelmet a gyermekeik tankötelezettségének teljesítésére, működjenek együtt a köznevelési intézményekkel ennek érdekében. A gyermekek számára a gyámhatóság többek között a következő magatartási szabályokat állapította meg: tankötelezettségüknek maradéktalanul tegyenek eleget, szüleiknek és a pedagógusoknak fogadjanak szót, működjenek együtt az eszményekkel és „deviáns magatartással” ne veszélyeztessék a családban történő nevelkedésüket.

A rendelkezésünkre álló információk alapján megállapítható, hogy az édesanya elmondásából, illetve a Tiszavasvári Járási Hivatal és a Szociális-és Gyermekjóléti Központ munkatársainak – a védelembe vételi eljárás során végzett közös munkáján keresztül – már 2016 márciusától tudomásuk volt arról, hogy a négy tanköteles korú gyermek 2016. február 18-tól nem tudott általános iskolába járni és az Iskola akkori igazgatója elmulasztott döntést hozni az átvételi kérelmük tárgyában. Mindezek ellenére elsősorban nem a Tiszzaeszlári Általános Iskolába – mint

kötelező felvételt biztosító iskolába – való beíratásban segítették a szülőket, hanem megoldási lehetőségként igyekeztek másik településre irányítani a családot. Szintén megállapítható, hogy miután értesültek arról, hogy a négy fiú átvételét a kötelező felvételt biztosító iskola indoklás nélkül elmulasztotta és halogatta, a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat nem élt időben jelzéssel az Iskola fenntartója felé és nem kezdeményezte a gyermekek tanulói jogviszonya körül kialakult helyzet kivizsgálását.

Mindezek alapján **aggályosnak tartjuk, hogy a családot gondozó és a gyermekek veszélyeztetettségét megszüntetni hivatott szervek, valamint a települési önkormányzat között a krízishelyzet észlelését követően sem jött létre olyan együttműködés és munkamegosztás, amely elősegítette volna négy gyermek iskoláztatása körül kialakult helyzet rendezését.** A rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján egyértelművé vált, hogy a panaszos szülők minden lehetséges módon és alkalommal jelezték a hatóságok felé, hogy a kialakult körülmények és az Iskola akkori igazgatója részéről tapasztalt elutasító magatartás miatt önerőből nem találtak megfelelő megoldást.

A szülők többször is említették, hogy ténylegesen nem számíthattak a helyi önkormányzat, a Szociális és Gyermekjóléti Központ, illetve a gyámhatóság hatékony segítségére. A gyermekjóléti- és védelmi eljárások során ugyanis nem kaptak elegendő támogatást ahhoz, hogy a gyermekeikről megfelelő módon tudjanak gondoskodni, a kialakult helyzetben tehetetlenek és eszköztelenek érezték magukat. A leveleik alapján világosan kirajzolódott a család magára hagyatottsága, kiszolgáltatottsága és így annak a lehetősége, hogy a szociális védőhálón kívül rekedhetnek.

A panaszos család lakhatási, szociális körülményei és az ezekkel szorosan összefüggő iskoláztatási gondok tehát ismertek voltak a hatóságok előtt, különös figyelemmel arra, hogy a gyermekek 2015 óta védelembe vétel alatt álltak. Megítélésünk szerint a szülők egyértelműen külső segítségre szorultak, ennek ellenére mégsem történt hatékony intézkedés annak érdekében, hogy a négy gyermek teljesíteni tudja a tankötelezettségét és a tanulói jogviszonyuk folyamatos legyen.

Mindezekre figyelemmel megállapítjuk, hogy a Gyvt-ben előírt veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő jelzőrendszer a családdal foglalkozó, őket segítő Tiszavasvári Járási Hivatal és a Szociális-és Gyermekjóléti Központ, valamint Tiszaeszlár Község Önkormányzata, illetve az Iskola és a Tankerületi Központ között nem működött megfelelően. Nem valósult meg továbbá maradéktalanul a Gyermekjogi Egyezmény alapelve sem, mely szerint a gyermekkel kapcsolatos eljárások során a gyermek „mindenek felett álló érdeke” álljon az eljárás központjában. Mindezek hiánya, az érintett gyermekjóléti és gyermekvédelmi szervek részéről tapasztalt mulasztások a panaszos szülők és gyermekeik emberi méltósághoz és a gyermekek védelemhez és gondoskodásához való alapjoga, valamint végső soron oktatáshoz fűződő joga sérelmének közvetlen veszélyével összefüggő visszasság megvalósulását eredményezte.

2. A magántanulói jogviszony létesítésére irányuló sérelmes eljárás

A szülők, valamint az Egyesület elnöke beadványaikban jelezték, hogy miután 2016. május 09-én a négy gyermek ténylegesen is folytathatta a tanulmányait a Tiszaeszlári Általános Iskolában, rövid időn belül az édesanya által aláírt kérelem alapján magántanulói státuszba kerültek. A panaszbeadványok szerint a szülők valójában nem értettek egyet ezzel a megoldással és kifejezetten kérték az Iskola akkori igazgatóját, hogy a gyermekek nappali tagozatosként fejezhessék be a tanévet. A megkeresett szervek beszámolóiban azonban a négy gyermek magántanulói jogviszonyát az édesanya kérelmezte 2016. május 17-én írásban, az erre irányuló aláírt kérelmeket a jelenlegi intézményvezető el is juttatta részünkre.

A dokumentációk szerint a gyermekek magántanulói jogviszonya már 2016. május 19-től fennállt, de az erről szóló határozatokat a keltezésük szerint csak 2016. május 24-én hozta meg az Iskola igazgatója. Az akkori iskolaigazgató tehát 2016. május 24-én kelt, visszamenő hatályú határozatában engedélyezte mind a négy gyermeknek, hogy 2016. május 19. napjától magántanulóként teljesítsék a tankötelezettségüket.

Az Nkt. 45. § (5) bekezdése értelmében a tankötelezettség iskolába járással, vagy ha az a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából nem hátrányos, a szülő kérelmére magántanulóként teljesíthető. Ahogyan arra az AJB-85/2018. számú ombudsmani jelentésben is utaltunk, a magántanulóság e formája önkéntes szülői, tanulói elhatározáson alapuló döntés nyomán jön létre. Fontos kiemelni, hogy a jogszabály nem rögzíti, milyen célt szolgálhat a magántanulóság, mindössze annyit tartalmaz, hogy a tankötelezettség teljesítésének e formája nem jelenthet hátrányt a gyermeknek a tanulmányai folytatásában. A jogalkotói megfogalmazásból ugyanakkor kitűnik, hogy a jogszabály a mindennapos iskolába járást tekinti a tankötelezettség elsődleges teljesítési módjának, a magántanulói jogviszony lehetőségét csak az előbbi feltételhez kötötte, és csak szülői kérelemre biztosítja.

Az EMMI rendelet 75. § (2) bekezdése szerint a nevelés-oktatásban magántanulóként részt vevő tanuló felkészítéséről a szülő gondoskodik, a tanuló egyénileg készül fel. Az iskola igazgatója köteles tájékoztatni a tanulót és a szülőt a magántanuló kötelességeiről és jogairól. A tájékoztatás részletes szabályait, formáját, illetve lehetséges tartalmi elemeit azonban a rendelet nem tartalmazza.

Az EMMI rendelet korábban is hivatkozott 85. § (4) bekezdése értelmében a nevelési-oktatási intézmény által kiadmányozott iratokat – így például a magántanulóságra irányuló kérelmeket elbíráló igazgatói határozatokat – úgy kell kézbesíteni, hogy annak megtörténte, továbbá az irat átvételének napja megállapítható legyen.

Mindezekkel összefüggésben vizsgálatunk során tisztázni szeretnénk volna, hogy a szülők megfelelő információk birtokában kezdeményezték-e a gyermekeik magántanulói jogviszonyának engedélyezését, azaz tisztában voltak-e azzal, hogy a magántanulói jogviszony a gyermekek és a szülők számára milyen jogokkal és kötelezettségekkel járó nevelési-oktatási forma. Ezen felül fontosnak tartottuk annak a vizsgálatát is, hogy a szülők mikor és milyen formában értesültek a kérelmeknek helyt adó határozatokról.

Az Iskola megbízott intézményvezetőjének válaszlevele szerint valószínűleg csak „szóbeli tájékoztatás” történt arról, hogy mi lesz a gyermekek és a kérelmező szülők kötelezettsége a fiúk magántanulósága esetén, valamint, hogy ez mennyiben érinti a tanulói jogviszonyból eredő jogukat. Az előzetes tájékoztatással kapcsolatban írásbeli dokumentum nem lelhető fel az iskolában, és a jelenlegi intézményvezető olyan dokumentumot, átvételi elismervényt sem tudott eljuttatni részünkre, amely azt igazolta volna, hogy a szülőket értesítették a magántanulóságra vonatkozó kérelemnek helyt adó döntésről.

Ezek alapján – különös tekintettel az Iskola akkori igazgatója és a szülők között fennálló kommunikációs nehézségekre és konfliktusra – nem bizonyítható egyértelműen, hogy az iskolaigazgató ténylegesen és megfelelően, az EMMI rendeletben előírtak szerint tájékoztatta a szülőket a magántanulói jogviszony lényegéről, tartalmáról, illetve hogy részükre a magántanulói jogviszonyt engedélyező határozat átadásra került-e.

A hatályos előírások szerint kizárólag az iskola igazgatója jogosult dönteni arról, hogy a tanuló a tankötelezettségének magántanulóként tehet eleget. Fontos elem, hogy 2015. január 1-jétől az Nkt. 45. § (6) bekezdése alapján az igazgatónak mérlegelés nélkül, minden esetben meg kell keresnie a gyámhatóságot és a gyermekjóléti szolgálatot, és csak e vélemények kikérése után, azok ismeretében bírálhatja el a magántanulóságra irányuló szülői kérelmet, ugyanakkor a vélemények nem kötik a döntés meghozatala során. Az előírások szigorításának hátterében a korai iskolaelhagyás elleni fellépés állt, mivel a magántanulóvá válás és az iskolai lemorzsolódás között egyértelmű összefüggés mutatható ki.

A több évtizedes ombudsmani gyakorlat szerint az indokolatlan magántanulóvá nyilvánítás számos esetben a hátrányos megkülönböztetés, a szegregáció sajátos formája lehet.

A nevelési-oktatási intézmények ugyanis akkor is kezdeményezik a magántanulói jogviszony létrehozását, ha probléma merül fel – legtöbbször magatartási, beilleszkedési zavar – a tanulóval kapcsolatban. A hivatalba érkezett korábbi beadványok tanulsága szerint a köznevelési intézmények vezetői a "problémás" tanulók szüleit időnként rábeszélik arra, illetve bizonyos esetekben nyomást gyakorolnak rájuk annak érdekében, hogy kérjék gyermekeik magántanulóvá nyilvánítását.

A sokszor alacsony érdekérvényesítő képességgel rendelkező roma nemzetiségű szülők pedig gyakorta nem tudnak ellenállni az igazgatói nyomásnak, és kezdeményezik a magántanulói jogviszonyt még akkor is, ha a saját meggyőződésük szerint nem ez szolgálná leginkább a gyermekeik érdekét.

A magántanulói státusz tehát csak látszólag előnyös a problémás gyerekek számára. A legtöbb esetben az amúgy is peremhelyzetben lévő gyerekeknek hátrányos, ha kikerülnek az köznevelési intézményekből, ezáltal tovább marginalizálódik a helyzetük, és csökken az esélyük a tanulmányaik sikeres befejezésére, illetve a továbbtanulásra.

Az EMMI rendelet 75. §-a szerint, ha a tanuló a szülő kérelme alapján a tankötelezettségének magántanulóként kíván eleget tenni, az erre irányuló kérelem benyújtásától számított 5 napon belül az iskola igazgatója köteles megkeresni a gyermek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságot és a gyermekjóléti szolgálatot. A gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat az igazgató megkeresésétől számított 15 napon belül köteles megküldeni a véleményét.

Az intézményvezető tájékoztatása szerint a határozatok meghozatala előtt az akkori iskolaigazgató kikérte a Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjének véleményét, aki támogatta a négy gyermek magántanulóságát. A Tiszavasvári Járási Hivatal, mint illetékes gyámhatóság véleményének kikéréséről azonban a jelenlegi intézményvezető nem rendelkezett információval, erre vonatkozó dokumentumot nem talált az Iskola iratai között.

A **Szociális és Gyermekjóléti Központ** vezetője tájékoztatásában kiemelte, hogy csak különösen indokolt esetben, a gyermek érdekeit szem előtt tartva és fejlődését elősegítve szokta javasolni, hogy a gyermek magántanulóként teljesítse a tankötelezettségét. A panaszügyben érintett négy fiú tekintetében kifejtette, hogy ez a nevelés-oktatási forma tűnt számukra a legcélravezetőbb megoldásnak, figyelemmel az Iskola akkori igazgatója és a család közötti konfliktusra, illetve a településen tapasztalható, a család Tiszaeszlárra történő visszaköltözése okán kialakult feszültségre.

Hangsúlyozta, hogy az Iskola igazgatója – ahogy az a rendelkezésünkre bocsátott 2016. május 24-én kelt határozatokban szerepel – már 2016. május 19-től engedélyezte a gyermekek tanulói jogviszonyának magántanulóként történő folytatását. Ugyanakkor az Iskola igazgatójától Szociális és Gyermekvédelmi Központ véleményének kikérésére vonatkozó hivatalos megkeresés csak 2016. május 23-án érkezett meg. A Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjének álláspontja szerint tehát – ellentétben az Iskolától kapott tájékoztatással – nem előzetes véleményezésre került sor az ügyben.

Miután az édesanya 2016. május 17-én kelt kérelmekkel kezdeményezte a négy gyermek magántanulóvá válását, a dátumokat összevetve megállapítható, hogy az Iskola igazgatójának 2016. május 22-ig kellett volna a jogszabályban biztosított határidőn belül megkeresést küldenie a Szociális és Gyermekvédelmi Központnak, a május 23-i megkereséssel tehát túllépte a rendelkezésére álló 5 napos időkeretet. A rendelkezésünkre bocsátott határozatok szövege, valamint a keltezése és a gyermekjóléti szolgálattól kapott információk alapján tehát az állapítható meg, hogy az Iskola igazgatója a jogszabályban előírt előzetes véleménynyilvánítási lehetőséget nem biztosította a Szociális és Gyermekjóléti Központnak a gyermekek magántanulóvá nyilvánítása tekintetében, utólag kérte csak be a véleményüket.

A korábban idézett EMMI rendelet szerint a Szociális és Gyermekvédelmi Központnak az igazgatói megkereséstől számítva 15 nap áll rendelkezésére a véleménye kialakítására és megküldésére.

A megküldött iratok szerint a Szociális és Gyermekjóléti Központ a véleményét még aznap elkészítette és elküldte az igazgatónak. Megítélésünk szerint e rövid idő alatt a Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjének, valamint a vélemény megfogalmazásában közreműködő munkatársainak nem volt lehetősége, hogy kellő alaposággal és körültekintéssel vizsgálják meg a gyermekek iskolai helyzetét. Információink szerint még a szülőkkel sem egyeztettek a kérelmük okáról és szükségességéről.

A Szociális és Gyermekjóléti Központnak a véleménye kialakítása előtt célszerű lett volna megvizsgálnia a család aktuális helyzetét, azaz hogy az édesanya pontosan mivel indokolta a gyermekei magántanulói jogviszonyainak kezdeményezését. Azt is át kellett volna tekintenie, hogy több hónap kényszerű otthon tartózkodás után nem okoz-e újabb hátrányt a gyermekek számára, ha a tanulói jogviszonyukat ismételten az iskola falain kívül, magántanulóként folytatják.

Megállapítható tehát, hogy a Szociális és Gyermekjóléti Központ a magántanulói státuszt jóváhagyó, azzal egyetértő véleménye megalkotásakor nem járt el kellő körültekintéssel.

A Tiszavasvári Járási Hivatal vezetője a gyermekek magántanulói jogviszonyának véleményezésével összefüggésben azt a tájékoztatást adta, hogy az Iskola korábbi igazgatója a határozatok meghozatal előtt nem élt megkereséssel felé, és a döntést tartalmazó határozatokat sem küldte meg számára, így a gyámhatóság nem tudott élni a jogszabályban biztosított előzetes véleményezési jogával.

A magántanulóvá nyilvánítási eljárással kapcsolatosan, a köznevelési jogszabályokban előírt véleményezési kötelezettségnek garanciális, a tanulók érdekeit védő, a megalapozott iskolai szakmai döntéshozatalt segítő szerepe van. A fentiekben idézett jogszabályi rendelkezések értelmében a gyámhatósági és gyermekjóléti szolgálattól származó vélemények beszerzése kötelező, elmaradása jogsértő döntést eredményezhet.

Mіндеzek alapján megállapítjuk, hogy a Tiszaeszlári Általános Iskola korábbi vezetője a gyermekek magántanulóságát engedélyező eljárása során – a jogszabályi előírásokkal ellentétesen – nem biztosította az előzetes véleményezési jog gyakorlását a Tiszavasvári Járási Hivatal számára, a Szociális-és Gyermekjóléti Központ véleményét pedig tulajdonképpen utólag, a döntése meghozatalát követően kérte ki, illetve a 2016. május 19-én keletkezett magántanulói jogviszonyokról pedig csak később, 2016. május 24-én döntött írásban, határozati formában is.

Nem állapítható meg kétséget kizáróan az sem, hogy az Iskola vezetője ténylegesen megadta-e a szülőknek a jogszabály szerint kötelező tájékoztatást a magántanulói jogviszonnyal járó jogaikról és kötelezettségeikről. Ennek következtében az valószínűsíthető, hogy a szülők nem rendelkeztek elég információval ahhoz, hogy a gyermekeik érdekeinek leginkább megfelelő, a tanulmányaik eredményes folytatását biztosító nevelési-oktatási formát kiválasztva kezdeményezzék a magántanulói jogviszonyt.

A négy gyermek magántanulói jogviszonyának engedélyezése során az Iskola igazgatójának fentiekben részletezett eljárása a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, valamint az oktatáshoz fűződő joggal, valamint a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásság megvalósulását eredményezte.

A Szociális és Gyermekjóléti Központ pedig azzal, hogy a magántanulói státuszt jóváhagyó, soron kívüli egyetértő véleménye megalkotásakor nem járt el kellő körültekintéssel, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjog sérelmének közvetlen veszélyével járó visszásságot idézett elő.

3. Az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése a panaszossal kapcsolatos hatósági eljárások során

A panaszos szülők véleménye szerint az Iskola, valamint az eljáró hatóságok mulasztásai, aggályos intézkedései, illetve Tiszaeszláron a családjukkal szemben tapasztalt feszült, rosszindulatú légkör összefüggésben állhat a roma származásukkal.

A rendelkezésünkre álló dokumentumok és a megkeresett szervek válaszelei alapján azonban **nem volt bizonyítható, hogy az eljáró hatóságok mulasztásaikkal, illetve eljárási cselekményeikkel a panaszos szülők gyermekeinek roma származása okán megsértették volna az egyenlő bánásmód követelményét, ezért ezzel összefüggésben visszásság fennállását nem állapítottuk meg.**

Hangsúlyoznunk szükséges azonban, hogy az Ebktv. betartása és betartatása, az egyenlő bánásmód követelményének minél teljesebb körű érvényesítése valamennyi állami, illetve önkormányzati szervnek a törvényi kötelezettsége, e körben tehát tilos a közvetlen vagy a közvetett hátrányos megkülönböztetés, illetve a zaklatás, valamint a megtorlás alkalmazása is.

A polgármesternek és a helyi szervezeteknek, intézményeknek a feladataik ellátása során arra kell törekedniük, hogy segítsék elő a helyi szinten jelentkező sokféle érdek, vélemény összehangolását, illetve járuljanak hozzá hatáskörük keretein belül minden településükön élő gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának teljes körű érvényesüléséhez.

Intézkedések

1. A jelentésünkben megállapított, alapvető jogokkal összefüggő visszásságok jövőbeni megelőzése és orvoslása érdekében, az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérjük **a Tiszaeszlári Általános Iskola megbízott intézményvezetőjét, hogy**

- a gyermekek tanulói jogviszonyával és az általános iskolai nevelés-oktatásban való részvételével összefüggő eljárásokat a jövőben a vonatkozó jogszabályok maradéktalan betartásával folytassa le;

- a tanköteles tanulók nyilvántartására szolgáló dokumentumokat a vonatkozó jogszabályok formai és tartalmi követelményeivel összhangban vezesse;

- a tanulókkal, gyermekekkel összefüggő intézkedéseit a „gyermek mindenképp felett álló érdekének” szem előtt tartásával tegye meg;

- fordítson kiemelt figyelmet a vizsgálat által érintett család jelenleg általános iskolai nevelés-oktatásban részt vevő három gyermeke tankötelezettségének biztosítására.

2. Felkérjük továbbá **a Nyíregyházi Tankerületi Központ vezetőjét**, hogy fenntartóként folytasson le vizsgálatot a Tiszaeszlári Általános Iskolában az elmúlt öt évben benyújtott magántanulói kérelmek igazgatói elbírálásával kapcsolatban, különös tekintettel a szülők felé nyújtandó tájékoztatási kötelezettség tartalmára és gyakorlatára, valamint a gyámhatóság illetve a gyermekjóléti szolgálat Nkt. 45. § (6) bekezdése szerinti előzetes véleményezési jogának biztosítására.

3. A vizsgálatban feltárt, alapvető joggal összefüggő visszásság veszélyének megelőzése érdekében az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján felkérjük **a Kornisné Liptay Elza Szociális és Gyermekjóléti Központ vezetőjét, valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Tiszavasvári Járási Hivatalának vezetőjét:**

– gondoskodjanak arról, hogy a jogszabályok szerinti, az arra rászoruló családok segítésére létrehozott jelzőrendszerben részt vevő, vezetésük alá tartozó munkatársak működjenek együtt a gyermekekkel kapcsolatos eljárásaik során annak érdekében, hogy a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának érvényesülését maradéktalanul biztosítsák.

Budapest, 2018.

Székely László

Szalayné Sándor Erzsébet